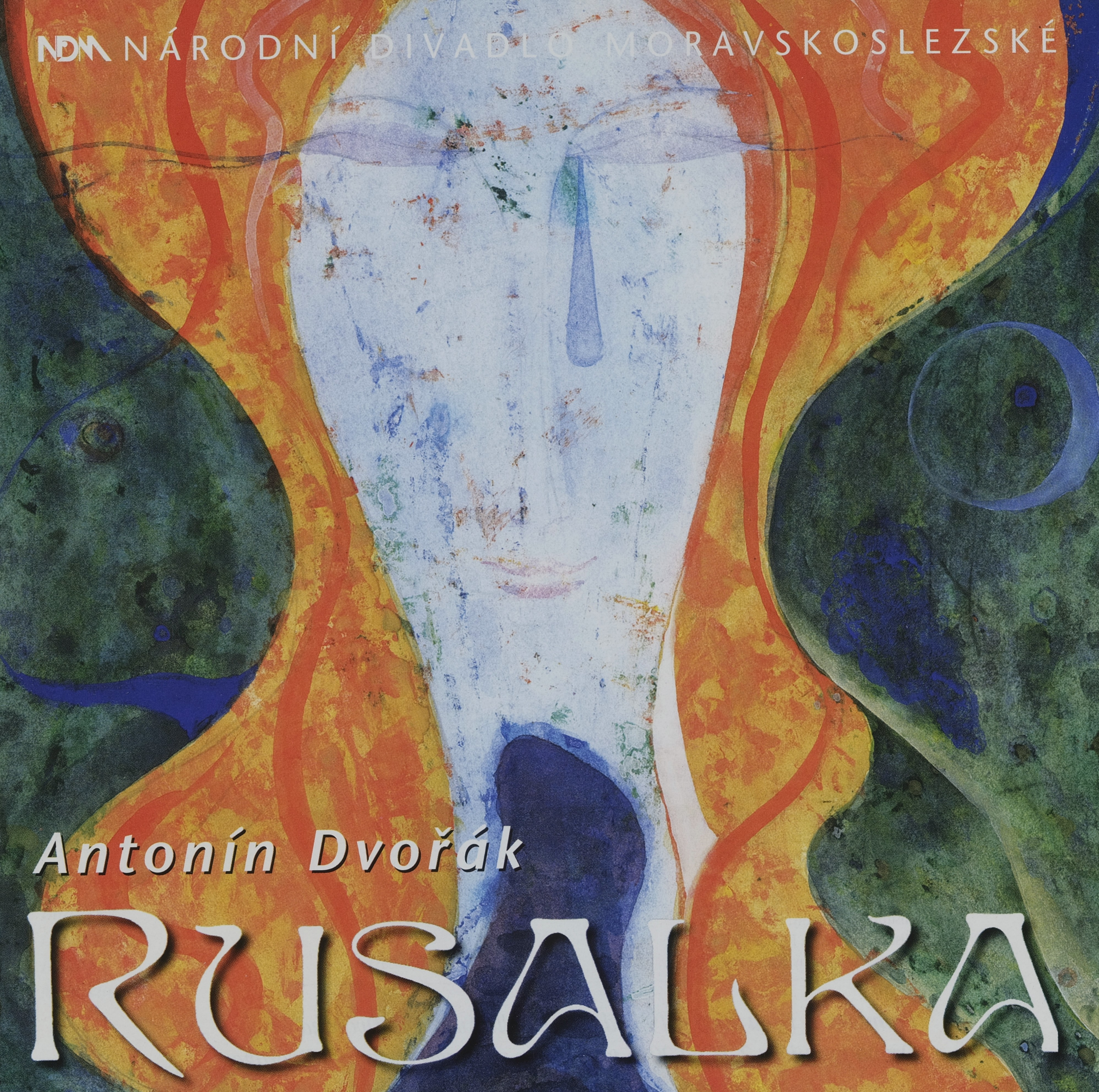

An abstract painting of a face, rendered in a style reminiscent of Wassily Kandinsky. The face is composed of various organic shapes and colors: a large, textured orange and yellow area for the forehead and hair, a light blue and white area for the face, and dark green and blue areas for the eyes and mouth. The overall effect is a sense of movement and emotional intensity.

NDM NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ

Antonín Dvořák

RUSALKA

Antonín Dvořák

Rusalka

Lyrická pohádka o třech dějstvích

Libreto napsal Jaroslav Kvapil

Dirigent

Režisér

Asistent režie

Výtvarník scény

Asistent výtvarníka scény

Výtvarnice kostýmů

Choreografové

Sbormistr

Dramaturgická spolupráce

Korektorka jevištní mluvy

Hudební nastudování

Inspicient

Text sleduje

Paolo Gatto j. h.

Luděk Golat

Libor Kuča

Jaroslav Malina j. h.

Rudolf Jirek j. h.

Helena Anýžová j. h.

Tamara Černá, Igor Vejsada

Jurij Galatenko

Pavla Březinová

Veronika Forejtová

Jana Hajková, Křemena Pešakova, Lenka Živocká

Libor Kuča

Hana Navrátilová

Vedoucí provozně-technického útvaru: Stanislav Muntág

Šéf výpravy: Alexander Babraj

Vedoucí dekoračních dílen: Barbora Macháčová

Vedoucí krejčovny: Eva Janáková

Jevištní mistři: Jan Benek, Antonín Krajíček

Mistr osvětlení: Radko Orenič

Mistr zvuku: Bořivoj Wojnar

Mistrová vlásenkárny: Eva Celarková

Mistrová garderoby: Růžena Mauzerová

Mistrová rekvizitárny: Alexandra Václavíková

Premiéra 1. října 2005 v 19 hodin v Divadle Antonína Dvořáka

Druhá premiéra 2. října 2005 v 17 hodin v Divadle Antonína Dvořáka

Princ

Luciano Mastro j. h.
Gianluca Zampieri j. h.

Cizí kněžna

Iwona Noszczyk
Tatiana Teslia

Rusalka

Jitka Burgetová j. h.
Eva Dřízgová-Jirušová

Vodník

Martin Gurbal'
Bogdan Kurowski

Ježibaba

Erika Šporerová
Agnieszka Zwierko

Hajný

Jiří Halama
Vojtěch Kupka

Kuchtík

Alina Farná
Marianna Pillárová
Alexandra Polarczyk j. h.
Agnieszka Bochenek-Osiecka

Lesní žínka

Marianna Pillárová
Bohdana Šindlerová

Jiná žínka

Marcela Gurbal'ová
Markéta Ondrušková j. h.

Třetí žínka

Kateřina Sluková
Anna Číhalová
Anna Szpyrcová
Kamila Ševčíková j. h.

Lovec

Jaroslav Kosec
Vojtěch Kupka

Vodníková žena

Veronika Vali

Vánek

Jan Krejčíř

Měsíček

Rodion Zelenkov

Roman Harok

Luciano Mastro j. h.

František Večeřa

Bludičky

Olga Borisová-Pračíková, Barbora Kaufmannová

Divní braši

Roberts Skujenieks, Marek Svobodník

Háta

Heda Luzarová

Malý kuchtík

Jindřich Fišar j. h.

Sebastian Golat j. h.

Děj opery

1. dějství

Rusalka, vodní víla, pozoruje za měsíční noci lesní žínky, které u jezera škádlí jejího otce – Vodníka. Jemu se pak svěřuje se svým smutkem a touhou stát se člověkem, mít lidskou duši schopnou lásky. Když Vodník pochopí, že Rusalku od jejího úmyslu opustit vodní svět neodradí – je totiž okouzlena člověkem, mužem, který často chodívá k jezeru – posílá ji za Ježibabou. Rusalka sní o svém člověku a prosí Ježibabu o pomoc. Přijímá i podmínku, že musí oněmět – a ztratí-li ve světě lásku, o níž sní, bude žít navěky prokletá a zavržená ve vodních hlubinách, v nichž zahubí i svého milého. Rusalka věří, že čistou lidskou duší a láskou všechna prokletí přemůže. Zbavena vodního kouzla potkává pak svého milého. Princ na lovu opět zabloudil k jezeru a je očarován neznámou němou dívkou, kterou si odvádí s sebou...

2. dějství

V Princově světě žijí všichni přípravami na svatbu. Služebnictvo zaujatě a s lidskou vševědoudností probírá podivný vztah princův k zvláštní bytosti, kterou si přivedl z neznáma a s níž se chce oženit. Tedy – pokud ho více nezaujme Cizí kněžna, jež se na zámku objevila. Kněžna využívá Rusalčiny zdrženlivosti k Princovým vášnivým výlevům a obrací je ve svůj prospěch: Princí lichotí a nepokrytě ho svádí, Rusalce se vysmívá a odvádí si jejího ženicha s sebou. Slavnost na zámku sleduje i Vodník, který ví, že vodní víla nemůže žít šťastně ve světě lidí. Zoufalá Rusalka prosí otce, aby ji zachránil před lidským žalem a Princovou nestálostí – Vodník ji však nabádá, aby vytrvala. Když ale oba vidí, že Princ je Cizí kněžnou zcela omámen a na Rusalku už zapomněl a svou nevěstu odmítá, opouštějí spolu svět lidí. V něm zůstává zděšený Princ – odmítnutý nyní i Kněžnou...

3. dějství

Rusalka už není vodní vílou – stala se bludičkou, vyvrženou ze světa lidí i světa vodního. Ježibaba jí dává ještě možnost stát se opět tím, čím byla – zabije-li člověka, který ji zradil. Rusalka ale raději přijímá věčné utrpení; není schopna ublížit tomu, jehož miluje. Za Ježibabou přicházejí pro radu Hajný a Kuchtík. Princ prý ztratil rozum a je očarován zlou kouzelnicí. Jejich řeč popudí Ježibabu i Vodníka. Lesní žínky začínají známou hru s Vodníkem – místo toho se ale od něj dozvídají o smutném Rusalčině osudu. Pološílený Princ všude marně hledá svou nevěstu. Na jeho zoufalé volání se Rusalka zjevuje a s výčitkou mu připomíná svou lásku; varuje ho ale před sebou a osudem. Princ přesto úpěnlivě prosí Rusalku o políbení, které bude pro něj odpuštěním a vykoupením hříchu. Rusalka ví, že její polibek by byl pro Prince odpuštěním i záhubou zároveň – její láska a jeho prosby nakonec ale naplňují osud. Rusalka Prince políbí.

The story of the opera

First act

Rusalka, the naiad, observes dryads teasing her father — the Watersprite — in the moonlit night at the lake. Then she entrusts to her father with her sorrow and the desire to become a human being, to have a human soul capable of love. When the Watersprite understands that he cannot discourage her from her intention to leave the water world — for she is enchanted by a man who comes to the lake very often — he sends her to see Ježibaba, the witch. Rusalka dreams about her man and begs Ježibaba for help. She even accepts the condition to become mute — and if she loses her dreamt-up love, to live cursed and reprobate in the water depths forever and to kill her love in the water, too. Rusalka believes that having pure human soul and love will overcome all the curses. Freed of the water magic she meets her love. The Prince, hunting, strayed to the lake again and is bewitched by the unknown mute girl whom he takes with him. . .

Second act

In the Prince's world everybody lives with preparations for the wedding. The servants, with interest and human omniscience, kick around an odd Prince's relation to the strange being whom he brought from the unknown and whom he wants to marry. Anyway, if a Foreign Princess, who appeared in the castle, does not captivate him more. The Princess uses Rusalka's restraint to the Prince's passionate effusions and turns them to her advantage flattering him and seducing him avowedly, ridiculing Rusalka and taking her groom with her. The celebration in the castle is observed also by the Watersprite who knows that a naiad cannot live happily in the human world. Desperate Rusalka begs her father to save her from the human grief and the Prince's instability. However, the Watersprite urges her to persist. But when both of them see that the Prince is absolutely stunned by the Foreign Princess and forgets about Rusalka turning her down, they together leave the human world where the appalled Prince stays — now turned down also by the Princess. . .

Third act

Rusalka is not a naiad any more — she became a faerie thrown out from the human as well as the water world. Ježibaba gives her another chance to become again whom she was before — if she kills the man who betrayed her. But Rusalka would rather accept the eternal misery; she is not able to hurt the one she loves. The gamekeeper and the turnspit come to see Ježibaba for advice — the Prince is said to lose his mind enchanted by an evil witch. Ježibaba and the Watersprite are outraged by their words. The dryads start their familiar game with the Watersprite — but they hear about the sad Rusalka's destiny from him instead. The distraught Prince vainly looks for his bride everywhere. His desperate calling makes Rusalka appear to him and remind him of her love with reproach; but she warns him about her and the destiny. In spite of this the Prince pleads with her imploringly to give him a kiss which will mean forgiveness and redemption for his sin. Rusalka knows that her kiss would mean forgiveness as well as perdition, but her love and his asking finally fulfill the fate. Rusalka kisses the Prince.

Antonín Dvořák

(1841 – 1904)

„Dvořákovo hudební dílo je dílem obrovského, nevšedního a nevídaného hudebního talentu. Pro český hudební vývoj jistě není lhostejné, že Antonín Dvořák je dokonce jedním z největších hudebníků, jaké kdy evropská či dokonce světová hudba měla.“

(Robert Smetana, 1956)

Jeden z nejvýznamnějších českých i světových hudebních skladatelů, jehož dílo je od dob vzniku podnes předmětem vášnivých sporů, mnohatisícistránkových odborných polemik a studií, i „obyčejné“ vděčnosti a lásky jednotlivců – posluchačů a diváků, kteří nacházejí v Dvořákově hudbě radost, útěchu i naději...

Většina faktů z jeho života je notoricky známa: že pocházel z Nelahozevsi, kde jednak získal v dětství a mládí základy hudebního vzdělání, jednak se vyučil rodinnému řemeslu – řeznictví; že si doma „vybojoval“ hudbu místo řemesla a vystudoval pražskou varhanickou školu; že byl posléze jako violista členem pražské Komzákovy kapely, s níž přešel do orchestru Prozatímního divadla; že ve skladbě byl samoukem, zpočátku se těžce prosazoval a až v 70. letech 19. století se jeho skladby začaly objevovat na veřejných koncertech; že se oženil se sestrou své tajné a platonické lásky Josefíny Čermákové Annou, s níž měl šest dětí; že zpočátku neustále napjatý rodinný rozpočet vyrovnávala Dvořákova soukromá pedagogická činnost, několikaleté roční rakouské státní stipendium, zaměstnání varhaníka ad.; že osobní i profesní přátelství s Johannesem Brahmssem mu pomohlo k postupnému prosazení se „venku“; že od 80. let byl uznáván za hranicemi, odkud přicházela pozvání k dirigování i objednávky skladeb (především z Anglie); že v 90. letech se stal pedagogem pražské konzervatoře (jeho žáky byli mj. Josef Suk, Vítězslav Novák, Oskar Nedbal ad.) a v letech 1892 – 95 byl ředitelem newyorské konzervatoře; že byl silně věřícím člověkem, miloval přírodu a jeho velkým koníčkem byly lokomotivy...

to vše o Dvořákovi je v obecném povědomí nejen hudební veřejnosti. Že se za těmito „bájnými skutečnostmi“ v podstatě zcela skrývá *člověk*

Antonín Dvořák (1868)

— a málokdo nejen z laiků, ale i vědátů dovede najít a popsat Dvořákovu lidskou podstatu a osobnost — i to je možná údělem génů...

Antonín Dvořák je autorem deseti oper (ve skutečnosti je jich s přepracovanými i novými verzemi téměř dvakrát tolik — mj. *Dimitrij*, *Jakobín*, *Čert a Káča*, *Rusalka*, *Armida*), deseti velkých vokálních děl (*Stabat mater*, *Svatební košile*, *Svatá Ludmila*, *Requiem*, *Te Deum* ad.), devíti symfonií (nejznámější poslední — *e moll* „*Z nového světa*“), pěti symfonických básní (*Vodník*, *Polednice*, *Zlatý kolovrat* ad.), sedmi koncertantních skladeb, desítek děl tanečních (mj. *Slovanské tance op. 46 a op. 72*), komorních, sborových, písní a dvojzpěvů (nejznámější jsou *Cigánské melodie*, *Biblické písně*, *Písně milostné*, *Moravské dvojzpěvy*) a dalších.

Antonín Dvořák byl už za svého života jmenován čestným doktorem pražské a cambridgeské univerzity a získal mnoho dalších čestných titulů.

Antonín Dvořák (počátek 20. století)

„Rusalka jest řada hudebních myšlenek bez dramatické invence a souvislosti... . Vzniklo dílo v celkové intenci špatné, nečeské, nenárodní, neoriginální. Tak asi o něm bude soudit historie...“

(dr. Zdeněk Nejedlý, Rozhledy 1901)

„Dvořákovi jsme dlužni všechno.“

(ministr akademik Zdeněk Nejedlý na závěrečném zasedání slavnostního výboru pro oslavy 50. výročí úmrtí Antonína Dvořáka, 1954)

Jaroslav Kvapil

(1868 – 1950)

Jaroslav Kvapil (1905)

„Při prostudování Kvapilových stěžejních literárních a zvláště dramatických děl je patrné, že hodnota jeho *Rusalky* svými kvalitami, tj. v dramatickém rozvrhu, jazyce a psychologické podstatě vysoce převyšuje i jeho ostatní dramatickou tvorbu. Lze jednoznačně říci, že v *Rusálce* tvorba Kvapilova krystalizuje a vrcholí.“ (Markéta Hallová, 1990)

Český režisér, básník a dramatik, manžel jedné z nejvýznamnějších českých hereček Hany Kubešové-Kvapilové. Narodil se v Chudenicích u Klatov v rodině lékaře hraběte Černína. Po maturitě na reálném gymnáziu studoval v Praze medicínu, filologii a práva. Svou literární dráhu začal jako novinář (*Hlas národa*, *Národní listy*) a básník (*Liber aureus* aj.). Po roce 1900 se stal dramaturgem a režisérem pražského Národního divadla (jejímu činohernímu souboru od roku 1912 také šéfoval), ve dvacátých letech byl režisérem vinohradského divadla. Je považován za průkopníka moderní české režie (mimořádně byl v historii českého divadelnictví prvním režisérem-nehercem), významné byly především jeho inscenace děl Ibsenových a Shakespeareových. Za obou světových válek se zapojil do odboje (v roce 1917 mj. podnítil a formuloval *Manifest českých spisovatelů*, roku 1944 byl zatčen a až do konce 2. světové války vězněn).

Je autorem básní, významných překladů především ze severské literatury, drammat (*Bludička*, *Princezna Pampeliška*, *Oblaka* ad.), libret (*Perdita*, *Debora*, *Selská bouře*, *Rusalka*), memoárové knihy *O čem vím*.

Především ale Jaroslav Kvapil vytvořil ve své *Rusálce* jedno z literárně i dramaticky nejhodnotnějších libret nejen české, ale i světové operní literatury; poetický text nepostrádající lyriku, napětí i dramatickosti, který ve spojení se stejně laděnou Dvořákovou hudbou dal vzniknout jedné z nejslavnějších českých oper...

Rusalka

Téma a pověsti

„Rusalkovské“ téma je přinejmenším stejně staré jako dějiny křesťanství a možná ještě starší. . . Od pohanských dob se objevovaly mýty a pověsti o nadpřirozených bytostech, většinou vílách, které zatoužily „do světa“, poznat lidský svět a lidskou lásku. . . Už středověké pověsti o Meluzině jsou svým jádrem a vyzněním „rusalkovské“; velkou renesanci zažily rusalky v období raného romantismu, na přelomu 18. a 19. století (de la Motte Fouquého *Undine*, Grillparzerova *Melusina* aj.), z nichž zase námětově vycházelo hned několik romantických oper (mj. E. T. A. Hoffmanna, Conradina Kreutzera, Alberta Lortzinga) – a ani dvacáté století nezůstalo k rusalkám chladné (viz poetické drama Jeana Giraudoux *Ondina*). V geniální jednotě slova a hudby se ovšem toto téma spojilo v české opeře přelomu 19. a 20. století – Kvapilově a Dvořákově *Rusalkě* . . .

Opera

Rusalka, společné dílo libretisty Jaroslava Kvapila a skladatele Antonína Dvořáka, vznikala v průběhu roku 1900. Od počátku bylo jasné, že bude premiérována v pražském Národním divadle, kupodivu okolnosti, které prvnímu uvedení jedné z nejslavnějších českých oper předcházely, byly velmi „nepohádkové“. V roce 1900 začalo pracovat nové vedení Národního divadla, novým šéfem opery se stal Karel Kovařovic – a proti němu začátkem roku 1901 vypukla v orchestru a sboru stávk, která zasáhla do studia Dvořákovy *Rusalky*. Nicméně Kovařovic (s novým orchestrem opery ND) *Rusalku* dostudoval až k úspěšné premiéře 31. března 1901. I ta se ovšem málem nekonala: odpoledne totiž představitel Prince Karel Burian „společensky unaven“ odmítl vystoupit. Premiéru nicméně odzpíval s velkým úspěchem jeho alternant Bohumil Pták, pro něhož Dvořák roli Prince vlastně psal, ale který byl z premiéry a posledních jevištních zkoušek „odsunut“ (Karel Burian byl tehdy prostě divácky i mediálně pro vedení ND větší „terno“) . . .

„Když jsem na podzim roku 1899 psal libreto Rusalky, nenadál jsem se, že je píši pro Antonína Dvořáka... Napadlo mě na ostrově Bornholmu... a tam mi splynuly v jedno dojmy z Andersena, lásky mých dětských let, a rytmy balad Erbenových, těch nejkrásnějších balad českých... Když jsem ji dokončil, dal jsem ji číst několika přátelům skladatelům, aniž bych jim ji nabízel. Josef Bohuslav Foerster, Karel Kovařovic a Josef Suk ji četli: všichni byli tou dobou zabráni jinými pracemi, o nichž jsem věděl, i nebylo mi divno, že měli pro moje libreto jen přátelský zájem – a nic víc.“

(Jaroslav Kvapil, 1911)

„Před několika lety dal jsem se ho oklikou optat, nechtěl-li by nějaké libreto, a on vzkázal tazateli – byl tehdy po kterémsi kritice nějak našišato – že každého s libretem shodí se schodů. Proto mne arci ani nenapadlo nabízet mu text Rusalky, když jsem si jej pro sebe sama napsal, a tím víc mne překvapilo, že jej pak přijal tak ochotně, ovšem teprve s doporučením svých důvěrníků a rádců Chvály a Šuberta. Bylo to záhy po premiéře Čerta a Káči; opera se sice velmi líbila, ale někde vyčtli Šubertovi, že nastrčil Dvořákovi libreto od svého synovce Adolfa Weniga, a Šubertovi tedy záleželo na tom, aby mohl Dvořákovi doporučit libreto také od někoho jiného a zvláště od člověka, ježž protežovati neměl Šubert nijaké příčiny.*

Dvořák se dal záhy do díla a roku 1900 Rusalku zkomponoval. (...) Jedenkrát – to už byl v třetím aktě – přišel velmi znepokojen: ‚Poslouchejte, tohleto já nekomponuju! Já jsem věřící křesťan, já nebudu Pánaboha proklínat!‘ Ukazoval do mého rukopisu na verše, kde šílený princ volá:

*Při všem, co v mrtvém srdci mám,
nebe i zemi zaklínám,
zaklínám boha i běsy –*

‚Já jsem věřící křesťan, já Pánaboha proklínat nebudu!‘ opakoval Dvořák. Za chvíli se však uklidnil, když jsem mu vyložil, že nikdo nechce, aby Pánaboha proklínal, a zaklínati boha i běsy že vlastně znamená úpěnlivě se jich dovolávat. ‚No tak dobrá, je-li to takové!‘ utišil se ve svém křesťanském svědomí a šel dokuomponovat.“

(Jaroslav Kvapil: O čem vím, 1937)

„Kdo zná povídku ‚Undine‘ od německého básníka de la Motte Fouqué, Andersenovu ‚Mořskou pannu‘ a starofrancouzskou pověst o Melusině, tak hojně zpracovávanou – mimochodem upozorňuji z domácí literatury na Klicperovu ‚Českou Meluzinu‘, a z německého písemnictví na Grillparzerovo libretto k opeře Kreutzerově, jehož jsem ostatně neznal, píše tuto pohádku – snadno najde v zárodcích mé práce ozvuky těch zkazek a povídek. Nešlo mi o motiv dočista nový, šlo mi jen o pohádkové ovzduší a veliký jeho lyrismus. Ale protože motivů těch využil v moderní literatuře Gerhart Hauptmann pro svůj slavený ‚Potopený zvon‘, chci tuto

**František Adolf Šubert – ředitel pražského Národního divadla 1883 – 1900*

výslovně dovodit, že moje pohádka nijak není přímým ohlasem díla Hauptmannova, tkvíc naopak svým dějem v týchž starších povídkách nebo lidových zkazkách, jichž ani Hauptmann nerozpakoval se užiti. (...) V povídce Fouquéově byla i krasavice Bertalda pravzorem mé kněžny, a nejinak i rytíř Huldbrand pravzorem prince mého. Nevadilo mi přitom nikterak, že ‚Undina‘ poskytla již mnohem dříve – ač ovšem přímo a vydatněji – látky k populární opeře Lortzingově. Kdo tuto zná, ocení zajisté sám, pokud je moje pohádka nejen formou a náladou, ale i dějem samostatna, a leckdo pozná, že jsem si zašel pro jiný dějový detail jinam, totiž ke svému zamilovanému Andersenovi. Scéna třetího aktu, kdy čarodějnice svádí rusalku, aby prolila na svou záchranu krev milencovu, je vzata přímo z Andersena. (...) Rád bych vůbec, aby tato práce moje nebyla pokládána za pouhé libretto k opeře, za pouhou nesamostatnou a literárně lhostejnou odlihu jiných děl. Myslím ostatně, že přes různé motivy starší a nikoli výlučně domácí je v mé pohádce dosti živlu lidově českého, a duchem i formou její zúmysla chtěl jsem se přimknouti k nepřekonatelnému vzoru naší ballady, k Erbenovi, k jehož ‚Lilii‘, ‚Vodníkovi‘ a ‚Zlatému kolovratu‘ je v mé pohádce mnohem blíže, než k mnohým vzorům cizím. Snad právě tento ráz mé práce získal pro ni skvělé umění mistra Dvořáka.“

(Jaroslav Kvapil, 1900)

...

„Hoj, moje chaso! vraného mi stroj!
chce se mi na lov pod zelenou chvoj,
chce se mi na lov pod jedlový krov:
zdá se mi, dnes že vzácný bude lov!“

Halobou! halou! v chrtů poštěkot,
příkop nepříkop – hop! a plot neplot:
pán na vraníku napřaženou zbraň,
a jako šipka před ním bílá laň.

„Halobou! halou! vzácná moje zvěř,
nespasí tebe pole ani keř!“
Zdviženo rámě, jež ji probije –
tu místo laňky – bílá lilie.

Pán na lilii hledí s údivem,
rámě mu kleslo, duch se tají v něm;
myslí a myslí – prsa dmou se výš,
vůní či touhou? kdo mu rozumíš?

„Hoj, slubo věrný! ku práci se měj:
tu lilii mi odtud vykopej;
v zahradě své chci tu lilii mít –
zdá se mi, bez ní že mi nelze být!“

Hoj, slubo věrný, důvěrníče můj,
tu lilii mi střež a opatruj,
opatruj mi ji pilně v den i noc –
divná, podivná k ní mě pudí moc!“

...

(Karel Jaromír Erben: Lilie – úryvek)

„Když jsem na podzim roku 1899 psal libreto Rusalky, nenadál jsem se, že je píši pro Antonína Dvořáka... Napadlo mě na ostrově Bornholmu... a tam mi splynuly v jedno dojmy z Andersena, lásky mých dětských let, a rytmy balad Erbenových, těch nejkrásnějších balad českých... Když jsem ji dokončil, dal jsem ji číst několika přátelům skladatelům, aniž bych jim ji nabízel. Josef Bohuslav Foerster, Karel Kovařovic a Josef Suk ji četli: všichni byli tou dobou zabráni jinými pracemi, o nichž jsem věděl, i nebylo mi divno, že měli pro moje libreto jen přátelský zájem – a nic víc.“

(Jaroslav Kvapil, 1911)

„Před několika lety dal jsem se ho oklikou optat, nechtěl-li by nějaké libreto, a on vzkázal tazateli – byl tehdy po kterémsi kritice nějak našišato – že každého s libretem shodí se schodů. Proto mne arci ani nenapadlo nabízet mu text Rusalky, když jsem si jej pro sebe sama napsal, a tím víc mne překvapilo, že jej pak přijal tak ochotně, ovšem teprve s doporučením svých důvěrníků a rádců Chvály a Šuberta. Bylo to záhy po premiéře Čerta a Káči; opera se sice velmi líbila, ale někde vyčtli Šubertovi, že nastrčil Dvořákovi libreto od svého synovce Adolfa Weniga, a Šubertovi tedy záleželo na tom, aby mohl Dvořákovi doporučiti libreto také od někoho jiného a zvláště od člověka, ježž protežovati neměl Šubert nijaké příčiny.*

Dvořák se dal záhy do díla a roku 1900 Rusalku zkomponoval. (...) Jedenkrát – to už byl v třetím aktě – přišel velmi znepokojen: ‚Poslouchejte, tohleto já nekomponuju! Já jsem věřící křesťan, já nebudu Pánaboha proklínat!‘ Ukazoval do mého rukopisu na verše, kde šílený princ volá:

*Při všem, co v mrtvém srdci mám,
nebe i zemi zaklínám,
zaklínám boha i běsy –*

‚Já jsem věřící křesťan, já Pánaboha proklínat nebudu!‘ opakoval Dvořák. Za chvíli se však uklidnil, když jsem mu vyložil, že nikdo nechce, aby Pánaboha proklínal, a zaklínati boha i běsy že vlastně znamená úpěnlivě se jich dovolávat. ‚No tak dobrá, je-li to takové!‘ utišil se ve svém křesťanském svědomí a šel dokuomponovat.“

(Jaroslav Kvapil: O čem vím, 1937)

„Kdo zná povídku ‚Undine‘ od německého básníka de la Motte Fouqué, Andersenovu ‚Mořskou pannu‘ a starofrancouzskou pověst o Melusině, tak hojně zpracovávanou – mimochodem upozorňuji z domácí literatury na Klicperovu ‚Českou Meluzinu‘, a z německého písemnictví na Grillparzerovo libretto k opeře Kreutzerově, jehož jsem ostatně neznal, píše tuto pohádku – snadno najde v zárodcích mé práce ozvuky těch zkazek a povídek. Nešlo mi o motiv dočista nový, šlo mi jen o pohádkové ovzduší a veliký jeho lyrismus. Ale protože motivů těch využil v moderní literatuře Gerhart Hauptmann pro svůj slavený ‚Potopený zvon‘, chci tuto

**František Adolf Šubert – ředitel pražského Národního divadla 1883 – 1900*

„Ó, teprve teď poznávám,
že námluvy mi náhle kynou,
pan ženich, zdá se, neví sám,
zda namlouvá si mne, či jinou!”

(Antonín Dvořák, dopis Jaroslavu Kvapilovi, Vysoká 22. 8. 1900)

Dvořákův dopis Kvapilovi z 31. 7. 1900

„Dvořák dosáhl v této překrásné a neobyčejně působivé hudební básni o velké nenaplněné touze dokonalého souladu všech zvolených výrazových prostředků... Pracuje zcela osobitě, dvořákovsky, s příznačnými motivy, které geniálně charakterizují nejen některé dramatické postavy, jemné záchvěvy lásky a nenávisti, sílu přírody, jednotlivé situace – ale především dvě zcela odlišné oblasti – oblast živlů a lidí.

Velkou roli tu má i skladatelovo instrumentační umění. Barevná souhra jednotlivých nástrojů, těžící často ze zvukomalby, dodává dílu až impresionisticky čarovný opar, lehkost a nenucenost.“

(Zdeněk Střejček, 1991)

„Způsob, jakým si Dvořák počínal při situačních transformacích hudebních myšlenek, provázejících hlavní postavy, je obdivuhodný. Téma zvolené pro Rusalku, převzaté ze skic v jednom z amerických náčrtníků, se tu objevuje ve více než padesáti obměnách, výstižně charakterizujících průběh Rusalčina cítění a jednání. Podobně si počínal v metamorfózách hudebních atributů Vodníka, Prince, Cizí kněžny, Ježibaby i prostředí děje (příznačné motivy přírody, lesa, vodní moci, zámecké slavnosti).“

(Jiří Berkovec, 1998)

„Rusalka skvěle spájí princip vokální dramatickosti a hudebnosti s principem symfonické propracovanosti thematické. Tento půdorys je pak nadstaven hudbou tak opojivé náladovosti, dramatické síly i horoucí výraznosti, aniž by zmizela její lidová a jadrná bezprostřednost, že pro to nalézáme jen málo obdoby v literatuře naší i cizí.“

(Jarmil Burghauser, 1956)

„Za 75 let od své premiéry vrostla Rusalka do našeho kulturního života jako jeho neodmyslitelná součást. Je to opojný květ, jehož vůně nikdy nevyprchala a sotva kdy vyprchá.“

(Václav Holzkněcht, 1979)

„Na mnohých místech se Dvořák dotkl až impresionistické zvukovosti, přičemž byl o jedenadvacet let starší než nejvýznamnější reprezentant impresionismu Claude Debussy... Dvořák nezávisle na francouzském skladateli objevuje svět symbolismu a secese. Debussyho operu Pelléas a Mélisanda stejně jako Rusalku můžeme chápat jako pohádkově-mytologickou operu odehrávající se v neurčitěm čase, ale také jako podobenství o podobách lásky a vztazích na ní založených v kterékoli době...“

(Miloslav Blahynka, 2005)

Dvořákova Rusalka v ND M.

1. Premiéra 17. 3. 1920 (dirigent Emanuel Bastl, režisér Karel Kögler)
2. Premiéra 27. 10. 1922 (dirigent Emanuel Bastl, režisér Karel Kögler)
3. Premiéra 27. 10. 1929 (dirigent Jaroslav Vogel, režisér Karel Kögler)
4. Premiéra 7. 9. 1940 (dirigent Jaroslav Vogel, režisér Karel Palouš)
5. Premiéra 22. 11. 1946
(dirigent Zdeněk Chalabala, režisér Branko Gavella)
6. Premiéra 26. 5. 1950
(dirigent Rudolf Vařata, režisér Bohumil Hrdlička)
7. Premiéra 3. 4. 1960 (dirigent Bohumil Gregor, režisér Ilja Hylas)
8. Premiéra 5. 6. 1965 (dirigent Zdeněk Kořler, režisér Miloslav Nekvasil)
9. Obnovená premiéra 30. 6. 1989
(dirigenti Václav Návrát, Ladislav Matějka, režisér Miloslav Nekvasil)
10. Premiéra 8. 10. 1994 (dirigent Václav Návrát, režisér Bedřich Jansa)
11. Premiéra 1. 10. 2005 (dirigent Paolo Gatto, režisér Luděk Golat)

Anna (sedící) a Josefina Čermákové

Dcery pražského zlatníka; starší, tehdy šestnáctileté Josefíně, elévce činobry Prozatímního divadla, dával v roce 1865 violista orchestru téhož divadla Dvořák soukromé hodiny hry na klavír – a zamiloval se do ní. Atraktivní herečka jeho lásku neopětovala (údajně o ní ani nevěděla); plodem nešťastné lásky byl Dvořákův písňový cyklus Cypřiše a snatek Josefíny s hrabětem Kounicem. Antonín Dvořák se o osm let později oženil s její mladší a (jak je všude zdůrazňováno) neatraktivní sestrou Annou a po pětadvaceti letech od svého vzplanutí podle mnoha dvořákologů a hudebních vědců byla údajně právě Josefina jeho nejsilnějším impulsem pro operní pohádku o nenaplněné lásce – Rusalku. Melodie nejslavnější árie – Měsíčku na nebi hlubokém – je téměř totožná s třetí písní Cypřišů...

Král. české zemské divadlo v Praze.

Národní divadlo.

V neděli dne 31. března 1901.

Mimo předplacení.

Poprvé:

RUSALKA.

Lyrická pohádka o třech dějstvích od Jaroslava Kvapila

Hudbu složil **Antonín Dvořák.**

Dirigent: Karel Kovařovic. Režisér: Robert Polák.

OSOBY:

Princ Cizí kněžna Rusalka Vodník Čarodějnice Hřípy Kovář Ladislav Jana Kocná Tři žolíci Loutky	Karel Dvořák Marie Kovařovic Václav Maturov Václav Klement Růžena Bradáčová Adolf Kocná Václav Klement Anna Hrdlička Růžena Bradáčová Tři žolíci Loutky
--	---

Začátek o 7. hodině.

Po prvním dějství přestávka.

Konec před 10. hod.

Premiérový plakát Rusalky

Antonín Dvořák: Rusalka

Premiéra 31. 3. 1901
v Národním divadle v Praze
Dirigent Karel Kovařovic
Režisér Robert Polák
Scéna Ferdinand Engelmüller
(1. a 3. dějství)
a Jan Kotěra (2. dějství)
Kostýmy Karel Šimůnek

Rusalka Růžena Maturová

Princ Bohumil Pták

Vodník Václav Klement

Ježibaba Růžena Bradáčová

Cizí kněžna Marie Kubátová

„... Tu se ozvalo tichoučké zaklepání na dveře. Tak kdysi klepávala Rusalka, když ho chtěla přívětivě poškádlit. — „To je všechno pouhý výmysl,“ řekl si sám pro sebe. „Musím do svatebního lože.“ — „Zajisté musíš, ale do chladného!“ uslyšel, jak někdo říká plačtivým hlasem venku před komnatou, a potom uviděl v zrcadle, jak se dveře otvírají, pomaloučku, pozvolna, a jak jimi vstupuje bílá poutnice a zámek za sebou zase náležitě zavírá. „Otevřeli studnu,“ řekla tiše, „a tak jsem zde a ty musíš zemřít.“ Cítil v srdci, které se mu zastavovalo, že tomu ani jinak nemůže být, zakryl si však dlaněmi oči a řekl: „Nedopuť, abych se v hodině své smrti zbláznil děsem. Skrýváš-li pod závojem příšernou tvář, nesundavej ho a usmrť mě, aniž bych tě spatřil.“ — „Ach,“ odvětila poutnice, „nechceš mě ani jedinkrát uvidět? Jsem krásná jako jsem bývala, když ses o mne ucházel tenkrát u jezera.“ — „Och, kéž by tomu tak bylo,“ povzdychl si Huldbrand, „a kéž bych směl zemřít tvým polibkem!“ — „Ráda ti vyhovím, miláčku,“ řekla. Odhrnula závoj a pod ním se usmívala božsky a krásně její spanilá tvář. Rytíř se k ní sklonil rozechvřen láskou a blízkostí smrti, ona ho políbila nebeským polibkem, ale už ho nepustila, tiskla ho k sobě stále vroucněji a plakala, jako by chtěla svou duši odplavit slzami. Tyto slzy pronikly do rytířových očí a s líbeznou bolestí proudily do jeho prsou, až nakonec pozbyl dechu a klesl mrtev z krásné náruče na měkké podušky svého lůžka.

„Uplakala jsem ho k smrti,“ řekla několika služebným, s kterými se potkala v předsíni, a kráčela pak středem vylekaných žen pomalu ke studni...“

Friedrich de la Motte Fouqué: Rusalka (Undine, 1811)

(přeložila Anna Siebenscheinová)

„... Malá mořská víla odhrnula purpurový závěs stanu a viděla, jak půvabná nevěsta spí, hlavou opřena o princova prsa, a sklonila se k němu, políbila ho na hezké čelo, pohlédla na nebe, kde se ranní záře červánků zjasňovala stále víc a víc, pohlédla na ostrý nůž a upřela zase oči na prince, jenž ve spánku zavolal jménem nevěstu, neboť myslil jenom na ni, a nůž se jí zatřásl v ruce. Potom ho však odmrštila daleko do vln, které se rudě zatřpytily na místě, kam dopadl, že se zdálo, jako by od hladiny odlétly kapky krve. Ještě jednou pohlédla napůl vyhaslým zrakem na prince, vrhla se s lodi do moře a cítila, jak se její tělo poněmáblu rozpouští v pěnu...“

Hans Christian Andersen: Malá mořská víla (Den lille Havfue, 1837)

(přeložil Jan Rak)

Rusalka

rozpíná náruč:

Zda to víš, hochu, zda to víš,
z loktů mých že se nevrátíš,
zkázou to v loktech mých zaplatíš?

Princ

se vrhne v její náruč:

Nechci se vrátit, zemru rád —
nemyslím, nemyslím na návrat!

Rusalka

jej obejmě a políbí:

Láska má zmrazí všechen cit —
musím tě v ledovou náruč vzít,
musím tě, musím zahubit!

Princ

Polibky tvoje hřích můj posvěť —
umírám šťasten ve tvém objetí!

Zemře.

Vodník

hluboko pod vodou:

Nadarmo v loktech zemře ti,
marny jsou všechny oběti,
ubohá rusálko bledá!
Běda! Ó běda! Ó běda!

Rusalka

políbí naposled mrtvého prince:

Za tvou lásku, za tu krásu tvou,
za tvou lidskou vášeň nestálou,
za všechno, čím klet jest osud můj —
lidská duše, bůh tě pomiluj!

Ponoří se do jezera.

Národní divadlo moravskoslezské

Ředitel

Mgr. Luděk Golat

Šéf opery

Mgr. Luděk Golat

Program vydalo

Národní divadlo moravskoslezské

Čsl. legií 14, Ostrava

Texty a redakce programu

Pavla Březinová

Grafická úprava

Dalibor Andrýsek

(s použitím motivu plakátu a scénických návrhů Jaroslava Maliny)

Fotografie ze zkoušek

Josef Hradil

Anglický překlad

Mgr. Hana Pešková

V programu použity původní kostýmní návrhy Karla Šimůnka (1901)

Tisk

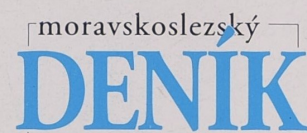
KARTIS + Co

„Nositele autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní a literární agentura, Krátkého 1, Praha 9.“

GENERÁLNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

MEDIÁLNÍ PARTNER NDM

Realizováno za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky.